

Depressieve Symptomen bij Vroeg-Adolescenten: het Verband met Kwaliteit van de
Broer/Zus Relatie en de Modererende Rol van Ouderlijke Steun.

Master's thesis

Utrecht University

Master's programme in Clinical Child, Family and Education Studies

Martine van Uitert, 6556574

Thesis begeleider: Dr. K. L. Buist

Tweede beoordelaar: Dr. M. Vermande

05-03-2020

Abstract

Quality of the sibling relationship and parental support are both directly related to depressive symptoms among early adolescents. However, the predictive value of sibling relationship quality and the possible moderating role of parental support in relation to depression remains unclear. This study contributes to existing knowledge by examining the association between warmth and conflict in a sibling relationship on the one hand and early adolescent depressive symptoms on the other hand. Additionally, this study examined whether perceived parental support moderates these patterns. Data was collected cross-sectionally, among 711 young adolescents ($M_{\text{age}} = 12.61$, $SD = 0.67$, 44,9% = male), who filled in questionnaires about their relationships with one sibling, their parents and the experienced depressive symptoms. Results show a significant relation between sibling warmth and conflict and early adolescent depressive symptoms. Low warmth and high conflict are related to high depressive symptoms. Regarding the potential moderating role of parental support, our results show that only low paternal support significantly moderates the association between conflict and depression. Results indicate that sibling conflict can be seen as a risk factor for depressive symptoms among adolescents, whereas sibling warmth can be seen as a protective factor. The influence of paternal support on the association between conflict and depressive symptoms seems valuable and should be further investigated.

Keywords: sibling relationship, parental support, depressive symptoms, young-adolescents.

Abstract

Kwaliteit van de broer/zus relatie en ouderlijk steun hangen beide direct samen met depressieve klachten bij vroeg-adolescenten. Echter is de wetenschappelijke kennis over verbanden tussen de kwaliteit van de broer/zus relatie en depressieve klachten bij vroeg-adolescenten beperkt, en is de modererende rol van ouderlijke steun bij deze verbanden onbekend. Huidig onderzoek draagt bij aan bestaande kennis door verbanden tussen enerzijds warmte en conflict in de broer/zus relatie en anderzijds depressieve klachten bij vroeg-adolescenten te onderzoeken. Ook is voor het eerst onderzocht of ouderlijke steun deze verbanden modereert. De cross-sectionele dataverzameling heeft plaatsgevonden bij 711 brugklassers ($M_{leeftijd} = 12.61$, $SD = 0.67$, 44,9% = man). Zij hebben vragenlijsten ingevuld over de relaties met één broer/zus, met hun beide ouders en over de mate en intensiteit waarin ze depressieve klachten ervaren. Resultaten tonen een significant verband tussen enerzijds warmte en conflict in de broer/zus relatie en anderzijds depressieve klachten bij vroeg-adolescenten. Minder warmte en meer conflict hangen samen met meer depressieve klachten. Met betrekking tot de mogelijk modererende rol van ouderlijke steun, tonen de resultaten dat weinig steun van vader het verband tussen conflict en depressie significant modereert. Concluderend kan conflict in de broer/zus relatie worden geïnterpreteerd als een risicofactor voor depressieve klachten bij vroeg-adolescenten, terwijl warmte als een beschermende factor kan worden gezien. Het effect van steun van vader op het verband tussen conflict en depressieve klachten lijkt van wezenlijk belang. Aanbevolen wordt om in vervolgonderzoek de effecten van steun van vader nader te onderzoeken.

Kernwoorden: broer/zus relatie, ouderlijke steun, depressieve symptomen, vroeg-adolescenten.

Het Verband tussen de Kwaliteit van de Broer/Zus Relatie en Depressieve Symptomen bij Vroeg-Adolescenten, met de Ouder-Kind Relatie als Moderator.

Depressie in de adolescentie is een veelvoorkomend en toenemend probleem (Kwong et al., 2019). Wereldwijd leven er meer dan 300 miljoen mensen met depressie. Tussen 2005 en 2015 is dit aantal met 18% toegenomen (WHO, 2017). Onder adolescenten kampt ongeveer 7,5% met een depressieve stoornis (WHO, 2017).

De vroege adolescentie is een periode waarin hormonale veranderingen plaatsvinden en het proces van identiteits- en autonomieontwikkeling in een stroomversnelling raakt. Het zelfbeeld daalt en wordt instabieler in de vroege adolescentie (Rapee et al., 2019). Als gevolg hiervan hebben vroeg-adolescenten een hoger risico op het ontwikkelen van psychische problemen, zoals depressieve klachten (Masselink, Van Roekel, & Oldehinkel, 2018; Rapee et al., 2019; Vannucci, & Ohannessian, 2018). Depressieve symptomen hebben negatieve gevolgen voor het sociaal functioneren, gezinsfunctioneren, de schoolprestaties en de loopbaan van adolescenten (Ellis et al., 2017; Jaycox et al., 2009). Ook is er een verhoogde kans op suïcidaliteit en comorbide psychiatrische aandoeningen (Jaycox et al., 2009; Thapar, Collishaw, Pine, & Thapar, 2012; Zisook et al., 2007). Om deze langdurige negatieve effecten te voorkomen is het belangrijk dat depressieve klachten bij vroeg-adolescenten worden verminderd. Hiervoor is onderzoek nodig naar factoren die mogelijk samenhangen met het ontstaan en/of de instandhouding van depressieve symptomen bij vroeg-adolescenten. Uit eerder onderzoek is bekend dat de kwaliteit van de broer/zus relatie en de ouder-kind relatie samenhangen met depressieve klachten bij vroeg-adolescenten. Het huidige onderzoek zal zich daarom op deze verbanden richten.

De basis van dit onderzoek is gelegen in de gezinssysteemtheorie, die stelt dat een gezin een systeem vormt, bestaande uit individuen en (dyadische) subsystemen, zoals de ouder-kind relatie en de broer/zus relatie. Het gezinssysteem, subsystemen en individuen hebben invloed op elkaar; disbalans binnen één (dyadisch) subsysteem heeft bijvoorbeeld gevolgen voor het functioneren van een individu binnen het gezin (Bornstein & Sawyer, 2006). Zo wordt een verband verondersteld tussen de kwaliteit van de broer/zus relatie en depressieve klachten bij vroeg-adolescenten. Belangrijke indicatoren van de kwaliteit van de broer/zus relatie zijn de mate en intensiteit waarin warmte en conflict worden ervaren door de vroeg-adolescent. In het huidige onderzoek bestaat warmte uit de hoeveelheid intimiteit, vriendelijkheid, affectie en wederzijdse bewondering die een adolescent ervaart in de broer/zus relatie. Conflict bestaat uit de mate van vijandigheid en onenigheid die een adolescent ervaart in de broer/zus relatie.

Recent onderzoek heeft aangetoond dat meer steun en warmte in de broer/zus relatie samenhangt met minder depressieve klachten bij adolescenten (Buist, Dekovic, & Prinzie, 2013; Gass, Jenkins, & Dunn, 2007). Ook hangt meer conflict in de broer/zus relatie samen met meer depressieve klachten bij adolescenten (Buist, Van Tergouw, Koot, & Branje, 2019; Vogt Yuan, 2009). Onderzoek naar verbanden tussen enerzijds warmte en conflict in de broer/zus relatie en anderzijds depressieve klachten is met name gedurende de vroege adolescentie van belang, omdat in deze periode broer/zus relaties veranderen. In de vroege adolescentie is de broer/zus relatie gemiddeld genomen minder warm en meer conflictueus dan in de kindertijd of late adolescentie, waardoor de doelgroep mogelijk extra kwetsbaar is voor depressieve klachten (McHale, Kim, & Whiteman, 2006).

Ouderlijke steun blijkt een beschermende factor te zijn voor depressieve klachten bij vroeg-adolescenten (Shanahan, McHale, Crouter, & Osgood, 2008). Ouderlijke steun kan gezien worden als de mate van respect, onvoorwaardelijke liefde, samenzijn, gedeeld plezier, sociaal leren en emotionele veiligheid, die adolescenten ervaren in de relatie met hun ouder.

Eerdere onderzoeken tonen aan dat ouderlijke steun direct samenhangt met zowel depressieve klachten (Finan et al., 2018; Shanahan et al., 2008), als met de kwaliteit van de broer/zus relatie (Voorpostel & Blieszner, 2008). Ouderlijke steun heeft niet alleen directe effecten op depressieve klachten bij vroeg-adolescenten, maar kan het ontstaan en de instandhouding van depressieve symptomen ook veranderen via mediatie of moderatie (Calandri, Graziano, Testa, Cattelino, & Begotti, 2019; Voorpostel & Blieszner, 2008). Voorpostel en Blieszner (2008) tonen aan dat ouderlijke steun de warmte in een broer/zus relatie versterkt en op die manier het verband tussen warmte in de broer/zus relatie en depressieve klachten medieert (Bornstein & Sawyer, 2006).

Naast dit mediërende effect, hebben Voorpostel en Blieszner (2008) een modererend effect gevonden van ouderlijke steun op het verband tussen kwaliteit van de broer/zus relatie en praktische steun die broers/zussen aan elkaar verlenen. Het verband tussen een lagere kwaliteit van de broer/zus relatie en minder praktische steun, blijkt zwakker bij meer ouderlijke steun. Ouderlijke steun compenseert als het ware voor de lage kwaliteit van de broer/zus relatie, wat resulteert in dezelfde hoeveelheid praktische steun. Er zijn twee kanttekeningen te plaatsen bij dit onderzoek. Ten eerste is het onderzoek uitgevoerd onder volwassenen. Ten tweede toont het onderzoek duidelijke verbanden tussen de kwaliteit van gezinsrelaties en de mate van ervaren steun, maar ontbreken er gegevens over het psychosociaal welzijn (bijvoorbeeld depressieve klachten) van de gezinsleden. Dit is een gemiste kans, aangezien eerder onderzoek

heeft aangewezen dat er directe samenhang is tussen meer ouderlijke steun en minder depressieve klachten bij adolescenten (Finan et al., 2018).

Pace en Zappulla (2013) rapporteren daarnaast modererende effecten van ouderlijke steun op het positieve verband tussen autonomie en depressieve klachten bij vroeg-adolescenten. Het verband tussen autonomie en depressieve klachten is minder sterk als er meer ouderlijke steun is. Vroeg-adolescenten met een hoge mate van autonomie, ervaren waarschijnlijk minder warmte en meer conflict in een broer/zus relatie, omdat zij met name gefocust zijn op het uitbreiden van zelfstandigheid. Zij zullen weinig investeren in de kwaliteit van een broer/zus relatie (Pace & Zappulla, 2013). Als zij wel ouderlijke steun ervaren, zorgt dit ervoor dat het effect van autonomie op depressieve klachten minder sterk is. Aangezien ouderlijke steun het verband tussen autonomie en depressie modereert, zou het tevens een modererend effect kunnen hebben op het verband tussen enerzijds warmte en conflict in de broer/zus relatie en anderzijds depressieve klachten bij vroeg-adolescenten. Deze aanname kan tot op heden niet wetenschappelijk worden onderbouwd vanwege het gebrek aan onderzoeksliteratuur. Het huidige onderzoek richt zich daarom op ouderlijke steun als moderator binnen het verband tussen kwaliteit van de broer/zus relatie en depressieve klachten bij vroeg-adolescenten.

Relevantie en doelstellingen van het onderzoek

De voornaamste doelstelling van dit onderzoek is om inzicht te verkrijgen in de samenhang tussen kwaliteit van de broer/zus relatie en depressieve klachten bij adolescenten, en het mogelijk modererende effect van de ouder-kind relatie.

Kennis hierover biedt handvatten voor de klinische praktijk; namelijk wetenschappelijke aanwijzingen voor het in preventie en/of in behandeling investeren in de kwaliteit van een broer/zus relatie. Vooral voor adolescenten in gezinnen met risicofactoren voor depressieve klachten (bijvoorbeeld erfelijke belasting door een ouder met een depressieve stoornis, relatieproblemen tussen ouders of het meemaken van ingrijpende gebeurtenissen binnen het gezin), kan dit van wezenlijk belang zijn (Buehler, 2020). Daarom is de eerste onderzoeksvraag van deze studie: ‘Zijn er verbanden tussen warmte en conflict in de broer/zus relatie en depressieve symptomen bij vroeg adolescenten?’

Op basis van eerder onderzoek wordt een negatief verband verwacht tussen warmte in de broer/zus relatie en depressieve symptomen bij vroeg-adolescenten: meer warmte zal waarschijnlijk samenhangen met minder depressieve klachten. Tussen conflict in de broer/zus-

relatie en depressieve symptomen wordt een positief verband verwacht: meer conflict zal naar verwachting samenhangen met meer depressieve klachten.

Daarnaast is het van belang onderzoek te doen naar het mogelijk modererende effect van ouderlijke steun. Als blijkt dat ouderlijke steun het verband tussen de broer/zus relatie en depressie modereert, is het voor de klinische praktijk belangrijk om te investeren in het vergroten van ouderlijke steun. Ouderlijke steun zou als beschermende factor kunnen dienen tegen ongunstige effecten van conflict in de broer/zus relatie. Op deze manier kan de effectiviteit van behandeling voor depressieve vroeg-adolescenten worden verhoogd. Daarom is de tweede onderzoeksvraag: ‘In hoeverre worden de verbanden tussen kwaliteit van de broer/zus relatie en depressieve klachten gemodereerd door ouderlijke steun?’

Aangezien ouderlijke steun een versterkend effect blijkt te hebben op warmte in de broer/zus relatie (Voorpostel & Blieszner, 2008), is de verwachting dat het verband tussen warmte en depressieve klachten sterker is bij meer ouderlijke steun, en minder sterk bij minder ouderlijke steun. Ook blijkt dat ouderlijke steun mogelijk kan compenseren voor een lage kwaliteit van de broer/zus relatie (Voorpostel & Blieszner, 2008). Daarom verwachten we dat het verband tussen conflict en depressieve klachten minder sterk is bij meer ouderlijke steun, en sterker is bij minder ouderlijke steun.

Methode

Steekproef, procedure en design

De cross-sectionele dataverzameling is uitgevoerd in brugklassen van 18 middelbare scholen verspreid over Nederland. Scholen zijn geworven via het eigen netwerk van studenten van de Universiteit Utrecht. Ouders ontvingen een informatiebrief en hadden twee weken de tijd om deelname van hun kind aan het onderzoek te weigeren middels het inleveren van een antwoordstrookje. De adolescenten zelf gaven actieve toestemming voor het onderzoek.

Invullen van de vragenlijsten gebeurde anoniem en brugklassers konden hun deelname aan het onderzoek te allen tijde stoppen, zonder opgaaf van redenen.

De steekproef bestaat uit 711 brugklassers met minstens 1 broer of zus ($M_{leeftijd} = 12.61$, $SD = 0.67$, 44,9% = man). Iedere brugklasser heeft digitale vragenlijsten ingevuld over hun relatie met één broer of zus, met vader en met moeder. Daarnaast hebben de participanten vragenlijsten ingevuld over verschillende gebieden binnen psychosociaal functioneren. Afname van de vragenlijsten heeft plaatsgevonden tijdens mentoruren, onder begeleiding van studenten.

In de steekproef zijn de volgende onderwijsniveaus vertegenwoordigd: 12.9% vmbo, 2.4% vmbo-tl, 14.1% vmbo-tl/havo, 12.5% havo, 30.7% havo/vwo, 13.1% vwo en 12.7% gymnasium.

Meetinstrumenten

Broer/zus relatie: kwaliteit van de broer/zus relatie is gemeten door brugklassers de Sibling Relationship Questionnaire-Short Version (SRQ) in te laten vullen (Buhrmester & Furman, 1990). De vragenlijst bestaat uit 33 vragen (zoals: ‘Hoe positief denk jij over deze broer/zus?’ en ‘hoe vaak maken jij en deze broer/zus ruzie met elkaar?’) met antwoordcategorieën op een 5-punts Likert schaal (1 = *nauwelijks* en 5 = *extreem veel*). Dit onderzoek focust op de subschalen warmte (21 items) en conflict (6 items), beide schalen hebben interval meetniveaus. De schaalscores zijn geconstrueerd door het gemiddelde over alle, bij de betreffende subschaal behorende, items te berekenen. De schalen warmte en conflict in de broer-zus relatie zijn betrouwbaar, in de huidige steekproef is de Cronbach’s Alpha van warmte .932 en de Alpha van conflict .918.

Depressieve symptomen: de hoeveelheid en ernst depressieve klachten bij brugklassers is gemeten met de Revised Child Anxiety and Depression scale (RCADS) (Chorpita, Yim, Moffitt, Umemoto, & Francis, 2000; Muris, Meesters, & Schouten, 2002). De vragenlijst bevat 9 items (zoals: ‘ik ben heel moe’). Antwoorden zijn gegeven op een 4-punts Likert schaal (1 = *nooit* en 4 = *altijd*). De schaalscores is geconstrueerd door het gemiddelde over alle, bij de subschaal behorende, items te berekenen. Het meetniveau van de schaal is interval. De depressieschaal is betrouwbaar, Cronbach’s Alpha is in de huidige steekproef .84.

Ouder-kind relatie: de kwaliteit van de ouder-kind relatie is apart gemeten voor de relatie met vader of moeder door middel van de Network of Relationships Inventory (NRI) (Furman & Buhrmester, 1985, 1992). Voor het meten van de kwaliteit van de ouder-kind relatie is de schaal ouderlijke steun gebruikt, bestaande uit 6 items (zoals: ‘hoeveel geeft je vader/moeder echt om je?’). De vragen hebben een 5-punts Likert antwoordschaal (1 = *weinig of niet* en 5 = *meer kan niet*). De schaalscore is geconstrueerd door het gemiddelde over alle, bij de subschaal behorende, items te berekenen. Steun van vader en steun van moeder zijn als aparte schalen meegenomen in het onderzoek. De schalen hebben een interval meetniveau. Beide schalen zijn betrouwbaar, in de huidige steekproef is de Cronbach’s Alpha van de schaal steun van moeder .81 en bij steun van vader is de Alpha .84.

Data-bewerking

Voorafgaand aan uitvoering van de data-analyse is onderzocht of ouderlijke steun als twee aparte variabelen moest worden meegenomen in de analyses, namelijk steun van moeder en steun van vader. De Paired Samples T-test wees een significant verschil uit tussen de schalen steun van moeder en steun van vader ($t(694) = -7.611, p < .001$). Daarom is ervoor gekozen steun van moeder en steun van vader als aparte variabelen te includeren in het onderzoek. In de data-analyses is rekening gehouden met de correlatie ($r = .68, p < .001$) door de variabelen altijd gezamenlijk te includeren.

De verzamelde data zijn geanalyseerd met behulp van SPSS 25.

Resultaten

Gemiddelden en standaarddeviaties van warmte en conflict in de broer-zus relatie, steun van moeder en steun van vader en depressieve klachten bij vroeg-adolescenten zijn gepresenteerd in Tabel 1. De vroeg-adolescenten rapporteren over het algemeen weinig depressieve klachten ($M = 1.51, SD = .43$).

Tabel 1

Beschrijvende statistische gegevens van Warmte en Conflict in de Broer-Zus Relatie, Ouderlijke Steun en Depressieve Klachten bij Vroeg-Adolescenten.

	N	M	SD	Min	Max
Warmte	711	3.48	0.75	1,00	5,00
Conflict	711	2.69	0.95	1,00	5,00
Steun vader	700	3.76	0.77	1,00	5,00
Steun moeder	706	3.93	0.68	1,00	5,00
Depressie	711	1.51	0.43	1,00	3,90

Onderzoeksvraag 1: Zijn er verbanden tussen warmte en conflict in de broer/zus relatie en depressieve gevoelens bij vroeg-adolescenten?

Om het verband tussen warmte en conflict in de broer/zus relatie en depressie bij vroeg-adolescenten te onderzoeken is een multipele regressieanalyse uitgevoerd met als onafhankelijke variabelen warmte en conflict en als afhankelijke variabele depressie. Statistische analyses hebben uitgewezen dat de data voldoet aan de assumpties voor normaliteit, lineairiteit, homoscedasticiteit en multicollineariteit.

Uit de resultaten van de regressieanalyse (Tabel 2) blijkt dat 7% van de variantie in depressie wordt verklaard door warmte en conflict in de broer-zus relatie. Zowel warmte als

conflict in de broer/zus relatie zijn significante voorspellers voor depressieve klachten in de vroege adolescentie.

Warmte in de broer/zus relatie hangt negatief samen met depressie, wat betekent dat een hogere mate van warmte samenhangt met minder depressieve klachten bij vroeg-adolescenten. Conflict in de broer/zus relatie hangt positief samen met depressie in de vroege adolescentie, wat inhoudt dat een hogere mate van conflict verband houdt met meer gerapporteerde depressieve klachten.

Tabel 2

Multipele Regressieanalyse van Warmte en Conflict in de Broer/Zus Relatie op Depressie

Kwaliteit van de broer/zus relatie	Depressie			
	<i>B</i>	SE	β	ΔR^2
				.07
Warmte	-.05	.02	-.09*	
Conflict	.10	.02	.22***	

Noot: $N = 711$. $F(2, 708) = 27,67^{**}$.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Onderzoeksvraag 2: in hoeverre worden deze verbanden gemodereerd door ouderlijke steun?

Het moderator effect van ouderlijke steun is onderzocht middels een hiërarchische regressieanalyse. De analyse is uitgevoerd door in stap 1 de ongestandaardiseerde variabelen steun van moeder en steun van vader toe te voegen en in stap 2 de ongestandaardiseerde variabelen warmte en conflict. Vervolgens zijn de variabelen warmte, conflict, steun van moeder en steun van vader gestandaardiseerd en zijn er vier interacties gemaakt tussen deze variabelen, namelijk warmteXsteunmoeder, warmteXsteunvader, conflictXsteunmoeder, conflictXsteunvader. In stap 3 van de regressieanalyse zijn deze vier gestandaardiseerde interactievariabelen toegevoegd. Hierdoor zijn drie modellen ontstaan, waarbij model 3 informatie geeft over een mogelijk modererend effect van ouderlijke steun op het verband tussen kwaliteit van de broer/zus relatie en depressie (zie Tabel 3, stap 3).

Uit de resultaten (Tabel 3) blijkt dat ouderlijke steun van vader en moeder negatief samenhangen met depressie, vroeg-adolescenten die meer ouderlijke steun ervaren rapporteren minder depressieve gevoelens. Steun van vader hangt significant samen met depressieve

klachten, maar steun van moeder niet. Ook hangt warmte in de broer-zus relatie, na te corrigeren voor ouderlijke steun, niet meer significant samen met depressie (Tabel 3, stap 2). Mogelijk is dit te verklaren door samenhang van warmte in de broer/zus-relatie met steun van vader ($r = .48, p < .01$) en steun van moeder ($r = .53, p < .01$).

Model 3 verklaart significant aanvullende variantie in depressie ($\Delta R^2(3) = .02, p < .05$). Steun van vader heeft een significant modererend effect op het verband tussen conflict en depressie ($\beta = -.11, p < .05$). Om dit interactie-effect te interpreteren is een aanvullende analyse in SPSS uitgevoerd. De data is bewerkt tot twee aparte groepen, waarbij groep 1 bestaat uit adolescenten die minstens 1 standaarddeviatie (SD) onder het gemiddelde voor steun van vader scoren (de groep die weinig steun van vader ervaart) en groep 2 bestaat uit adolescenten die minstens 1 SD boven het gemiddelde scoren (de groep die veel steun van vader ervaart). Uit de resultaten (zie Figuur 1) blijkt dat er een significant positief effect is van conflict in de broer/zus-relatie op depressieve klachten bij adolescenten die *weinig* steun van vader ervaren ($\beta = .29, p = .01$). Bij adolescenten die *veel* steun van vader ervaren is er geen significant verband tussen conflict in de broer/zus-relatie en depressie ($\beta = .09, p = .45$).

Tabel 3

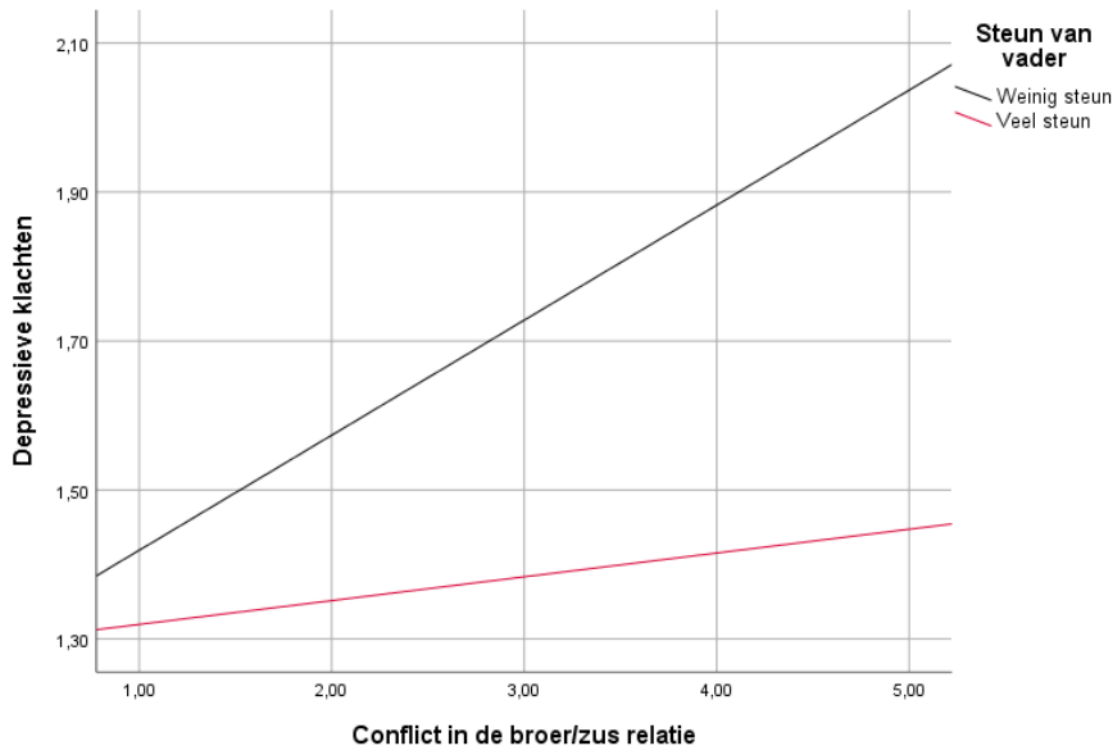
Hiërarchische Regressieanalyse op het Effect van Ervaren Steun in de Ouder-kind Relatie op Depressie

	Depressie		
	B	β	ΔR^2
Stap 1			.08***
Steun vader	-.14	-.25***	
Steun moeder	-.02	-.04	
Stap 2			.05***
Warmte	.02	.04	
Conflict	.11	.23**	
Stap 3			.02*
Warmte * steun vader	-.03	-.08	
Warmte * steun moeder	-.02	-.05	
Conflict * steun vader	-.04	-.11*	
Conflict * steun moeder	.02	.05	

Noot: * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. $F_{stap3}(8, 686) = 13, 96^{**}$

Figuur 1

Interactie effect Steun van Vader op het Verband tussen Conflict en Depressie

Discussie

Depressieve klachten in de vroege adolescentie kunnen langdurige negatieve ontwikkelingsuitkomsten tot gevolg hebben, zoals psychiatrische stoornissen en een verhoogde kans op suïcidaliteit (Thapar et al., 2012). Om deze gevolgen te voorkomen, was onderzoek nodig naar factoren die samenhangen met het ontstaan of de instandhouding van depressieve klachten bij vroeg-adolescenten. Uit eerder onderzoek is gebleken dat de broer/zus relatie en ouder-kind relatie samenhangen met depressieve klachten bij vroeg-adolescenten (Buehler, 2020), maar de literatuur bood tot op heden geen eenduidig beeld over sterktes van deze verbanden. Ook is het mogelijk modererende effect van ouderlijke steun op het verband tussen kwaliteit van de broer/zus relatie en depressie nog niet eerder onderzocht.

Daarom waren doelstellingen van dit onderzoek om inzicht te krijgen in verbanden tussen enerzijds warmte en conflict in de broer-zus relatie en anderzijds depressieve klachten, en om het mogelijke modererende effect van ouderlijke steun op deze verbanden te achterhalen.

De resultaten tonen, in lijn met de hypothesen, aan dat meer warmte samenhangt met minder depressieve klachten bij vroeg-adolescenten. Warmte in de broer/zus relatie kan geïnterpreteerd worden als een beschermende factor voor depressieve klachten bij vroeg-adolescenten. Uit eerder onderzoek blijkt warmte in de broer/zus relatie beschermend te werken

tegen depressieve klachten na stressvolle gebeurtenissen (overlijden van familielid, scheiding van ouders) (Gass et al., 2007). Een verklaring hiervoor is dat warme broer/zus relaties de ontwikkeling van emotieregulatie en het gebruik van een sociaal netwerk stimuleren, waardoor veerkracht wordt vergroot en de kans op depressieve klachten afneemt (Morris, Silk, Steinberg, Myers, & Robinson, 2007).

Opvallend is dat warmte, in tegenstelling tot eerder onderzoek (Kim, McHale, Crouter, & Osgood, 2007; McHale et al, 2012), geen significant aanvullend effect heeft op depressieve klachten wanneer is gecorrigeerd voor steun van vader en steun van moeder. Ouderlijke steun blijkt gedurende de vroege adolescentie een aanhoudende beschermende factor te zijn, terwijl het beschermende effect van een warme broer/zus relatie minder sterk is in deze periode. Mogelijk wordt dit veroorzaakt door veranderingen in de broer/zus relatie: in de vroege adolescentie is die relatie namelijk minder warm en meer conflictueus dan in de kindertijd of late adolescentie (McHale et al., 2006).

Daarnaast blijkt warmte, ondanks de significante samenhang met depressieve klachten, een geringe voorspeller te zijn voor depressieve klachten ($\beta = -.09$). Het verband tussen warmte en depressieve klachten blijkt zwakker dan het verband tussen conflict en depressieve klachten. Deze bevindingen onderschrijven resultaten van een meta-analyse (Buist et al., 2013) en van longitudinaal onderzoek (Kim et al., 2007), waarin tevens een zwakker verband werd gevonden tussen warmte en depressie, dan tussen conflict en depressie. In het algemeen is bekend dat het effect van positieve interacties (zoals het ervaren van warmte en steun) zwakker is dan het effect van negatieve interacties (zoals conflicten) (Baumeister, Bratslavsky, Finkenauer, Vohs, 2001). Positieve ervaringen zijn namelijk, vanuit overlevingsoogpunt, voor een mens minder cruciaal dan negatieve ervaringen (onthouden dat je speelgoed krijgt van iemand is minder belangrijk dan onthouden dat je wordt geduwd na het afpakken van speelgoed). Negatieve ervaringen zorgen ervoor dat een mens zich aanpast, en kunnen daarom voor de individuele ontwikkeling sterke en aanhoudende effecten hebben (Baumeister et al., 2001).

Meer conflict in de broer/zus relatie blijkt, overeenkomstig de hypothese, samen te hangen met meer depressieve klachten. Het resultaat borduurt voort op onderzoek van Buist et al. (2019), waarin enkel samenhang tussen conflict en depressie wordt gevonden. Huidig onderzoek toont zelfs een significant voorspellend effect aan van conflict in de broer/zus relatie op depressieve klachten, dit bevestigt onderzoeksresultaten van Kim et al. (2007) en Vogt Yuan (2009). Mogelijke verklaringen hiervoor zijn dat terugkerende conflicten in de broer/zus relatie voor schuldgevoelens bij vroeg-adolescenten kunnen zorgen (Stocker, Burwell, & Briggs,

2002). Als gevolg van negatieve interne attributies (“het ligt aan mij dat we steeds ruzie hebben”) kunnen vroeg-adolescenten minderwaardigheidsgevoelens en een negatief zelfbeeld ontwikkelen, wat mogelijk leidt tot depressieve klachten (Rueger & Malecki, 2011). Ook kunnen vroeg-adolescenten, door een achterstand in empathische en emotie-regulerende vaardigheden, problemen ontwikkelen in het aangaan en onderhouden van sociale contacten. Een gevolg is dat het sociale (steun)netwerk klein blijft en er een verhoogd risico is op depressieve symptomen (Rapee et al., 2019).

Met betrekking tot de modererende rol van ouderlijke steun werd verwacht dat het verband tussen warmte en depressieve klachten sterker zou zijn bij veel ouderlijke steun, en minder sterk bij weinig ouderlijke steun. De resultaten verwerpen deze hypothesen: steun van vader en steun van moeder blijken geen significant modererende effecten te hebben op het verband tussen warmte in de broer/zus relatie en depressie. Adolescenten profiteren niet significant meer van warmte in de broer/zus relatie als zij veel ouderlijke steun ervaren. Dit resultaat komt niet overeen met het onderzoek van Voorpostel & Blieszner (2008), dat een versterkend effect aantoonde van ouderlijke steun op warmte in de broer/zus relatie. Hiermee werd echter enkel een mediërend effect van ouderlijke steun op het verband tussen warmte in de broer/zus relatie en depressieve klachten bewezen, en geen modererend effect. Een verklaring voor de afwezigheid van een modererend effect is dat vroeg-adolescenten meer autonoom hun relaties vormgeven (los van hun ouders), waardoor ze vriendschaps- en broer/zus relaties hebben die minder verbonden zijn met de ouder-kind relatie (Scharf, Shulman, & Avigad-Spitz, 2005).

Wat betreft de modererende rol van ouderlijke steun op het verband tussen conflict en depressieve klachten werd verwacht dat het verband sterker is bij weinig ouderlijke steun en minder sterk is bij veel ouderlijke steun. Deze hypothese kan gedeeltelijk worden aangenomen. Steun van moeder blijkt namelijk geen significant modererend effect te hebben op het verband tussen conflict in de broer/zus relatie en depressieve klachten bij vroeg-adolescenten. Daarentegen blijkt steun van vader het verband wel te modereren.

Voor adolescenten die weinig steun van hun vader ervaren is het verband tussen conflict in de broer/zus relatie en depressieve klachten sterker. Vroeg-adolescenten lijken dus meer last te hebben van conflicten met hun broers/zussen als zij zich weinig tot niet gesteund voelen door hun vader. Pace en Zappulla (2013) rapporteren vergelijkbare onderzoeksresultaten: weinig steun van vader blijkt het verband tussen enerzijds hoge autonomie van adolescenten en anderzijds veel depressieve klachten te versterken. Het uitbreiden van autonomie hangt samen

met het afzetten tegen gezinsregels, normen- en waarden, waardoor er vaak meer conflicten zijn in de broer/zus relatie (Stocker et al., 2002). Hieruit volgt de aanname dat meer autonomie verband houdt met meer conflicten tussen broer/zussen. Het effect van weinig steun van vader op het verband tussen autonomie en depressie zal dus vergelijkbaar zijn met het effect van weinig steun van vader op het verband tussen conflicten met broers/zussen en depressie. Vanwege het gebrek aan onderzoeksliteratuur kunnen de huidige resultaten enkel vergeleken worden met het onderzoek van Pace en Zappulla (2013).

Een tweede belangrijk resultaat is dat bij veel steun van vader het significante verband tussen conflict in de broer/zus relatie en depressie wegvalt, conflict heeft dan geen ongunstige samenhang meer met depressieve klachten. Dus adolescenten die veel steun van vader ervaren, hebben minder last van depressieve klachten, ondanks conflicten met broers/zussen. De resultaten benadrukken, in lijn met eerder onderzoek (Calandri et al., 2019), de belangrijke rol van steun van vader in het beperken van depressieve klachten bij vroeg-adolescenten.

Een mogelijke verklaring voor het relatief sterke effect van steun van vader ten opzichte van steun van moeder is een verschil in opvoedingsstijl- en strategie. Steun van moeder richt zich waarschijnlijk meer op hulp bij emoties, terwijl steun van vader meer gericht is op gezamenlijk problemen oplossen (Calandri et al., 2019). Mogelijk zijn adolescenten met een conflictueuze broer/zus relatie meer gebaat bij een cognitieve, probleemoplossende strategie vanuit vaders, waardoor depressieve klachten minder voorkomen.

Beperkingen en sterke punten

Het huidige onderzoek kent een aantal beperkingen en sterke punten.

Een beperking van dit onderzoek is het cross-sectionele design. Mogelijk worden andere resultaten gevonden in de loop van de adolescentie. Adolescenten maken namelijk hormonale veranderingen door, waardoor het proces van identiteits- en autonomie ontwikkeling in een stroomversnelling raakt (Rapee et al., 2019). Als gevolg hiervan zijn relaties met zowel broers/zussen als ouders aan verandering onderhevig, vaak worden gezinsrelaties minder hecht en ontlenen adolescenten meer steun aan vriendschapsrelaties in plaats van aan gezinsrelaties (McHale et al., 2006; Scharf et al., 2005). Ook daalt het zelfbeeld en wordt instabieler in de vroege adolescentie, waardoor het risico op depressieve klachten groter is (Masselink et al., 2018). Daarom zou longitudinaal onderzoek aanvullende informatie kunnen geven over de lange termijn effecten van gezinsrelaties op depressieve klachten gedurende de adolescentie en jong-volwassenheid.

Eerder onderzoek geeft daarnaast aan dat er verschillen zijn in sekse met betrekking tot de effecten van ouderlijke steun. Voor meisjes hangt met name steun van moeder samen met depressieve klachten, terwijl voor jongens met name steun van vader verband houdt met depressieve klachten (Calandri et al, 2019; Finan et al., 2018). Sekseverschillen kunnen tevens voorkomen bij ouderlijke steun als moderator bij verbanden tussen kwaliteit van de broer/zus relatie en depressie. Vanwege het beperkte tijdsbestek voor dit onderzoek was het niet mogelijk om sekseverschillen te onderzoeken, maar het is zeker van belang om in vervolgonderzoek effecten voor meisjes en jongens te analyseren.

Sterke punten zijn de relatief grote steekproef, waarmee een reële inschatting mogelijk is van de verbanden in de populatie. Ook biedt het onderzoek vernieuwende informatie over modererende effecten van ouderlijke steun bij het verband tussen kwaliteit van de broer/zus relatie en depressieve klachten. Er is expliciet gekeken naar steun van vader en steun van moeder, waarmee de uitkomsten de belangrijke rol van vaders in de opvoeding benadrukken. Dit is waardevol vanwege de beperkte wetenschappelijke literatuur over vaders in de opvoeding (Buehler, 2020).

Conclusies

Een belangrijke conclusie van dit onderzoek is ten eerste dat conflict in de broer/zus relatie een risicofactor is voor depressieve symptomen van vroeg-adolescenten. Ten tweede lijkt veel steun van vader deze risicofactor te verminderen. Het is daarom van belang dat er bij interventies, gericht op het voorkomen of verminderen van depressieve klachten, aandacht is voor conflict in de broer/zus relatie en voor steun van met name vaders. Huidig onderzoek werpt nieuw licht op hoe dyadische subsystemen binnen een gezin effect kunnen hebben op het psychisch welzijn van vroeg-adolescenten, en benadrukt de belangrijke rol van vaders hierin.

Referenties

- Baumeister, R. F., Bratslavsky, E., Finkenauer, C., & Vohs, K. D. (2001). Bad is stronger than good. *Review of General Psychology*, *5*, 323-370. doi:10.1037/1089-2680.5.4.323.
- Bornstein, M. H., & Sawyer, J. (2006). Family Systems. In K. McCartney & D. Phillips (Eds.), *Blackwell handbook of early childhood development* (pp. 381-398). Malden: Blackwell Publishing. doi:10.1002/9780470757703.ch19
- Buehler, C. (2020). Family processes and children's and adolescents' well-being. *Journal of Marriage and Family*, *82*, 145-174. doi:10.1111/jomf.12637
- Buhrmester, D., & Furman, W. (1990). Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child Development*, *61*, 1387-1398. doi:10.1111/j.1467-8624.1990.tb02869.x
- Buist, K. L., Dekovic, M., & Prinzie, P. (2013). Sibling relationship quality and psychopathology of children and adolescents: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, *33*, 97-106. doi:10.1016/j.cpr.2012.10.007
- Buist, K. L., Van Tergouw, M. S., Koot, H. M., & Branje, S. (2019). Longitudinal linkages between older and younger sibling depressive symptoms and perceived sibling relationship quality. *Journal of Youth and Adolescence*, *48*, 1190-1202. doi:10.1007/s10964-019-01009-y
- Calandri, E., Graziano, F., Testa, S., Cattelino, E., & Begotti, T. (2019). Empathy and depression among early adolescents: The moderating role of parental support. *Frontiers in Psychology*, *10*. doi:10.3389/fpsyg.2019.01447
- Chorpita, B. F., Yim, L., Moffitt, C., Umemoto, L. A., & Francis, S. E. (2000). Assessment of symptoms of DSM-IV anxiety and depression in children: A Revised Child Anxiety and Depression Scale. *Behavior Research and Therapy*, *38*, 835-855. doi:10.1016/S0005-7967(99)00130-8
- Ellis, R. E. R., Seal, M. L., Simmons, J. G., Whittle, S., Schwartz, O. S., Byrne, M. L., & Allen, N. B. (2017). Longitudinal trajectories of depression symptoms in adolescence: Psychosocial risk factors and outcomes. *Child Psychiatry and Human Development*, *48*, 554-571. doi:10.1007/s10578-016-0682-z
- Finan, L. J., Ohannessian, C. M., & Gordon, M. S. (2018). Trajectories of depressive symptoms from adolescence to emerging adulthood: The influence of parents, peers, and siblings. *Developmental Psychology*, *54*, 1555-1567. doi:10.1037/dev0000543

- Furman, W., & Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the personal relationships in their social networks. *Developmental Psychology, 21*, 1016-1024. doi:10.1037/0012-1649.21.6.1016
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of networks of personal relationships. *Child Development, 63*, 103-115. doi:10.1111/j.1467-8624.1992.tb03599.x
- Gass, K., Jenkins, J., & Dunn, J. (2007). Are sibling relationships protective? A longitudinal study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, 48*, 167-175. doi:10.1111/j.1469-7610.2006.01699.x
- Jaycox, L. H., Stein, B. D., Paddock, S., Miles, J. N. V., Chandra, A., Meredith, L. S., & Burnam, M. A. (2009). Impact of teen depression on academic, social, and physical functioning. *Pediatrics, 124*, 596-605. doi:10.1542/peds.2008-3348
- Kim, J., McHale, S. M., Crouter, A. C., & Osgood, D. W. (2007). Longitudinal linkages between sibling relationships and adjustment from middle childhood through adolescence. *Developmental Psychology, 43*, 960-973. doi:10.1037/0012-1649.43.4.960
- Kwong, A. S. F., Manley, D., Timpson, N. J., Pearson, R. M., Heron, J., Sallis, H., & Leckie, G. (2019). Identifying critical points of trajectories of depressive symptoms from childhood to young adulthood. *Journal of Youth and Adolescence, 48*, 815-827. doi:10.1007/s10964-018-0976-5
- Masselink, M., Van Roekel, E., Oldehinkel, A. J. (2018). Self-esteem in early adolescence as predictor of depressive symptoms in late adolescence and early adulthood: The mediating role of motivational and social factors. *Journal of Youth and Adolescence, 47*, 932-946. doi:10.1007/s10964-017-0727-z
- McHale, S. M., Kim, J., & Whiteman, S. D. (2006). Sibling relationships in childhood and adolescence. In P. Noller & J. A. Feeney (Eds.), *Close relationships: Functions, forms and processes* (pp. 127-149). Hove, England: Psychology Press/Taylor & Francis.
- McHale, S. M., Updegraff, K. A., & Whiteman, S. D. (2012). Sibling relationships and influences in childhood and adolescence. *Journal of Marriage and Family, 74*, 913-930. doi:10.1111/j.1741-3737.2012.01011.x
- Morris, A., Silk, J., Steinberg, L., Myers, S. & Robinson, L. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social Development, 16*, 361-388. doi:10.1111/j.1467-9507.2007.00389.x

- Muris, P., Meesters, C., & Schouten, E. (2002). A brief questionnaire of DSM-IV-defined anxiety and depression symptoms among children. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 9, 430-442. doi:10.1002/cpp.347
- Pace, U., & Zappulla, C. (2013). Detachment from parents, problem behaviors, and the moderating role of parental support among Italian adolescents. *Journal of Family Issues*, 34, 768-783. doi:10.1177/0192513X12461908
- Rapee, R. M., Oar, E. L., Johnco, C. J., Forbes, M. K., Fardouly, J., Magson, N. R., & Richardson, C. E. (2019). Adolescent development and risk for the onset of social-emotional disorders: A review and conceptual model. *Behaviour Research and Therapy*, 123. doi:10.1016/j.brat.2019.103501
- Rueger, S. Y. & Malecki, C. K. (2011). Effects of stress, attributional style, and perceived parental support on depressive symptoms in early adolescence: A prospective analysis. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 40, 347-359. doi: 10.1080/15374416.2011.563461
- Scharf, M., Shulman, S., & Avigad-Spitz, L. (2005). Sibling relationships in emerging adulthood and in adolescence. *Journal of Adolescent Research*, 20, 64-90. doi:10.1177/0743558404271133
- Shanahan, L., McHale, S. M., Crouter, A. C., & Osgood, D. W. (2008). Linkages between parents' differential treatment, youth depressive symptoms, and sibling relationships. *Journal of Marriage and Family*, 70, 480-494. doi:10.1111/j.1741-3737.2008.00495.x
- Stocker, C. M., Burwell, R. A., & Briggs, M. L. (2002). Sibling conflict in middle childhood predicts children's adjustment in early adolescence. *Journal of Family Psychology*, 16, 50-57. doi:10.1037/0893-3200.16.1.50
- Thapar, A., Collishaw, S., Pine, D. S., & Thapar, A. K. (2012). Depression in adolescence. *The Lancet*, 379, 1056-1067. doi:10.1016/S0140-6736(11)60871-4
- Vannucci, A., & Ohannessian, C. M. (2018). Self-competence and depressive symptom trajectories during adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 46, 1089-1109. doi:10.1007/s10802-017-0340-3
- Vogt Yuan, A. S. (2009). Sibling relationships and adolescents' mental health: The interrelationship of structure and quality. *Journal of Family Issues*, 30, 1221-1244. doi:10.1177/0192513X09334906

Voorpostel, M., & Blieszner, R. (2008). Intergenerational solidarity and support between adult siblings. *Journal of Marriage and Family*, 70, 157-167. doi:<http://dx.doi.org.proxy.library.uu.nl/10.1111/j.1741-3737.2007.00468.x>

World Health Organization. (2017). *Depression and Other Common Mental Disorders: Global Health Estimates*. Geraadpleegd van <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/254610/WHO-MSD-MER-2017.2-eng.pdf>

Zisook, S., Lesser, I., Stewart, J. W., Wisniewski, S. R., Balasubramani, G. K., Fava, M., & Rush, A. J. (2007). Effect of age at onset on the course of major depressive disorder. *American Journal of Psychiatry*, 164, 1539-1546. doi:10.1176/appi.ajp.2007.06101757